

تأثیر حیا در تأمین حق امنیت خانواده قرآنی

سیده فاطمه حسینی امین^۱سید محمد حسین موسوی^۲

چکیده

امنیت خانواده به عنوان بنیادی‌ترین واحد اجتماعی، به تأمین آرامش، رفاه و پیشرفت روانی و اجتماعی اعضای آن بستگی دارد. با توجه به اهمیت و جایگاه حیا در تأمین امنیت خانواده و وجود چالش‌های پیش روی خانواده، این پژوهش نگارش یافته است. پژوهش حاضر به روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای به تحلیل تأثیر حیا بر تأمین امنیت، اخلاقی و عاطفی خانواده و استحکام روابط اعضا در چارچوب آموزه‌های قرآنی و روایات اهل بیت علیهم‌السلام پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که رعایت حیا در روابط اعضای خانواده موجب امنیت روانی و عاطفی خانواده و تقویت بنیان‌های اخلاقی آن و باعث پایداری روابط فرزندان و والدین و زوجین با یکدیگر می‌شود.

واژگان کلیدی: حیا، حق امنیت، خانواده، خانواده‌ی قرآنی

۱. دانش پژوه سطح ۴، گرایش: تفسیر تطبیقی، مدرسه علمیه تخصصی حضرت نرجس علیها‌السلام زاهدان.

hosseiniamin5396@gmail.com

۲. استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه سیستان و

بلوچستان. Drmoosavi@theo.usb.ac.ir

مقدمه

امنیت خانواده یکی از ارکان اساسی و بنیادی در تشکیل جامعه‌ای سالم و متعادل است. در دین اسلام و به‌ویژه در آموزه‌های قرآنی، خانواده به عنوان نخستین و مهم‌ترین نهاد اجتماعی شناخته می‌شود که نیازمند ایجاد محیطی امن و محترم برای رشد و بالندگی هر عضو است. برای تحقق این امنیت، عنصر «حیا» در حفظ حرمت و حریم اعضای خانواده اهمیت ویژه‌ای دارد. حیا، به معنای خودداری و رعایت حریم میان اعضای خانواده، نه تنها زمینه‌ساز روابطی عقیفانه و همدلانه است بلکه نقش بسزایی در تأمین امنیت عاطفی، اخلاقی و روانی و استحکام روابط خانواده ایفا می‌کند. قرآن کریم در آیاتی، بر رعایت حرمت و حفظ حریم در روابط انسانی تأکید می‌نماید و آن را شرط مهمی برای تأمین سعادت فردی و اجتماعی قرار می‌دهد. در این میان، خانواده به عنوان میدانی طبیعی برای پرورش اصول اخلاقی چون حیا، نقش مهمی در تأمین امنیت و ایجاد محیطی مطلوب برای رشد فردی و اجتماعی دارد. در این مقاله به بررسی تأثیر حیا در تأمین سلامت عاطفی، اخلاقی و امنیت خانواده از منظر قرآن و روایات خواهیم پرداخت. در این پژوهش به دنبال پاسخ این سؤال هستیم که تأثیر حیا در تأمین حق امنیت کمک می‌کند بلکه در درک جایگاه خانواده در هستی و نقش روابط خانواده در زندگی انسان‌ها نیز مؤثر خواهد بود. این مقاله در سه بخش «نقش حیا در تأمین استحکام روابط خانواده»، «نقش حیا در امنیت عاطفی خانواده» و «نقش حیا در امنیت اخلاقی خانواده» پس از مفهوم‌شناسی، مورد بحث قرار خواهد گرفت.

پیشینه

از پژوهش‌هایی که در راستای حیا در خانواده انجام شده، می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

مقاله‌ی «مفهوم‌شناسی حیا و عفاف؛ آسیب‌ها و راهکارها» نوشته‌ی (ماهینی،

۱۳۸۹ش) که نویسنده به بعد اجتماعی و اخلاقی حیا و مقایسه آن با عفاف در بین زنان اشاره کرده است، لذا از جهت بررسی حیا در بعد خانواده، پرداخته نشده است.

مقاله‌ی «طراحی مقدماتی مدل حیا مبتنی بر برداشت از آیات قرآن و مقایسه آن با روان‌شناسی شرم» (اسدیان و دیگران، ۱۳۹۴ش) نویسندگان در این تحقیق تنها به بررسی آیاتی از قرآن که به موضوع حیا اشاره دارند، پرداخته‌اند، اما پژوهش حاضر به بررسی کارکردهای حیا در امنیت خانواده پرداخته است.

مقاله‌ی «آثار تربیتی شرم و حیا از منظر قرآن و حدیث» (میردامادی و صیامی، ۱۳۹۶ش) نیز به بررسی حیا در آیات و روایات و کلام بزرگان اشاره کرده‌اند و به برخی ابعاد تربیتی آن نیز پرداخته‌اند، اما از نظر تأثیرات حیا در تأمین امنیت خانواده مورد بررسی قرار نگرفته است.

با وجود مطالعات گسترده در منابع در دسترس، تاکنون به اثری که به تأثیر حیا در تأمین حق امنیت خانواده پرداخته باشد، برخورد نشده است.

مفهوم‌شناسی

بررسی و تبیین حیا در تأمین حق امنیت خانواده، به مرور و آشنایی اجمالی با مفاهیم زیر نیازمند است:

الف) حیا: برخی واژه «حیا» را حالت انکسار و شکستگی روانی، (طریحی ۱۴۰۸ق، ج ۱، ص ۴۸۲) پاره‌ای آن را انقباض نفس (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۲۷۰) و برخی نیز آن را حشمت، وقایه و خودنگهداری (ابن اثیر، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۳۹۱) و در زبان فارسی نیز آن را شرم و آزر معنا کرده‌اند. (دهخدا، ۱۳۳۸ش، ج ۳۰، ص ۳۳۳) این واژه در علوم مختلفی همچون جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، (مصباح یزدی ۱۳۸۱ش، ص ۴) زیست‌شناسی (رجبی، ۱۳۸۳ش، ص ۵۴) و اخلاق اسلامی نیز دارای معنای اصطلاحی خاصی است. در پژوهش حاضر معنای اخلاقی آن مد نظر است.

حیا نقطه اعتدال دو رذیله پررویی و کم‌رویی است (غزالی، ۱۳۷۴ش، ص ۸۶) و در مقابل وقاحت و بی‌شرمی قرار دارد (اسماعیلی یزدی، ۱۳۸۶ش، ص ۲۲۹) علمای اخلاق تعاریف گونه‌گونه‌ای از صفت حیا به دست داده‌اند. (پسندیده، ۱۳۸۶ش، صص ۲۲-۱۷) برای مثال نراقی حیا را این‌گونه تعریف کرده است: «حیا محدودیت و در تنگنا افتادن نفس در ارتکاب محرمات شرعی و عقلی و عرفی از ترس نکوهش و سرزنش است و آن اعم از تقواست؛ زیرا تقوا اجتناب از گناهان شرعی است و حیا اعم است از این و اجتناب از آنچه عقل و عرف نیز زشت و ناپسند می‌دانند. (نراقی، ۱۳۶۷ش، ص ۳۶۸)

(ب) امنیت: ریشه‌ی لغوی این واژه از ثلاثی مجرد «أمن» به مفهوم ایمنی و آرامش خاطر جمع بودن. امن و امانه و امان در اصل به یک معنی‌اند (قرشی، ۱۳۷۱ش، ج ۱، ص ۱۲۳) و ضد خوف (فراهیدی، ۱۴۰۹ق، ج ۸، ص ۳۸۹) تعریف کرده‌اند. واژه «أمن» دو وجه دارد، یکی متعدی به خود بدون حروف اضافه، مانند «آمنته» برایش امنیت ایجاد کردم، وجه دوم لازم است و «أمن» در معنی فعل لازم است، یعنی امنیت یافت. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۹۱)

بنابراین امنیت دارای دو بعد ایجابی و سلبی است. از یک سو، اطمینان و آرامش فکری و روحی و از سوی دیگر فقدان خوف و ترس، دلهره و نگرانی که موجب سلب آرامش و اطمینان می‌گردند.

الف. نقش حیا در تقویت استحکام روابط اعضای خانواده

حیا در خانواده نقشی اساسی در تربیت فرزندان و استحکام روابط زوجین دارد. والدینی که رفتارشان آمیخته با حیا و ادب است، الگویی عملی برای فرزندان می‌سازند و آن‌ها را تشویق به احترام و حفظ اخلاق در زندگی می‌کنند. همچنین، در روابط زوجین، حیا باعث تقویت محبت و ایجاد فضای آکنده از اعتماد و صمیمیت می‌شود.

۱. حیا و تربیت فرزندان

حیا در تربیت فرزندان باعث پرورش اخلاقی و توجه به حدود الهی در روابط آنان می‌شود. والدین با الگوسازی حیا، فرزندان را به مراقبت از حریم شخصی و رعایت آداب اجتماعی و دینی دعوت می‌کنند.

حیا در خانواده قرآنی نه تنها یک اصل اخلاقی، بلکه یک سرمایه تربیتی است که زمینه‌ساز رشد معنوی و اخلاقی فرزندان می‌شود. والدینی که بر اساس آموزه‌های قرآنی فرزندان خود را تربیت می‌کنند، حیا را به عنوان پایه‌ای برای رفتارهای صحیح، حفظ عفت و رعایت حدود فرزندان می‌سازند. (ر.ک: پسندیده، ۱۳۹۳ش، ص ۱۱۲)

والدین در تربیت فرزندان از طریق بهره‌گیری از آیاتی که توصیه به حیا می‌کنند، می‌توانند آن را به عنوان ارزش معرفی کنند. خداوند می‌فرماید: «وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ...» (احزاب: ۵۳) در این آیه، خداوند از مسلمانان می‌خواهد هنگام ورود به خانه پیامبر، ادب و حیا را رعایت کنند و از او چیزی از پشت پرده بخواهند. این آیات اهمیت تربیت بر اساس مفهوم حیا را روشن می‌سازد که باید در رفتار روزمره و آداب خانوادگی رعایت شود.

الگوبرداری از داستان‌های قرآنی برای ترویج حیا در بین فرزندان و ارزش‌گذاری آن تأثیرگذار است. داستان دختران حضرت شعیب علیه السلام یکی از مثال‌های زیبای حیا در قرآن آمده است: «فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْسِيًا عَلَى اسْتِحْيَاءٍ...؛ ناگهان یکی از آن دو (زن) به سراغ او آمد درحالی که با نهایت حیا گام برمی‌داشت...» (قصص: ۲۵) این رفتار دختران شعیب الگویی برای تربیت فرزندان است؛ زیرا نشان می‌دهد که، ضمن رعایت ادب و حیا، می‌توان مسئولیت‌های اجتماعی و خانوادگی را انجام داد.

بنابراین، والدین با رفتار خود، نظیر رعایت پوشش مناسب، ادب در گفتار و احترام به ارزش‌های اخلاقی و الگوسازی از قصص قرآن، حیا را به فرزندان می‌آموزند.

۲. حیا در روابط زوجین

حیا یکی از مهم‌ترین ارزش‌های اخلاقی در اسلام است، اما در روابط زوجین معنای متفاوتی دارد. حفظ حرمت‌ها در صمیمی‌ترین روابط دوستانه و اجتماعی ضروری و لازم است. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «مَنْ كَسَاهُ الْحَيَاءُ تَوْبَهُ خَيْرٌ عَلَى النَّاسِ عَيْبُهُ...»؛ کسی که جامه حیا به تن کرد، عیب‌های او از دید مردم پوشیده می‌ماند...» (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۸، ص ۲۳) این ویژگی به معنای حفظ ادب، وقار و رعایت حریم‌ها، حتی در نزدیک‌ترین روابط اجتماعی است. اگرچه صفت حیا در اصل بسیار پسندیده و مورد سفارش منابع دینی است، رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ؛ حياء، سراسر خوبی است». (حرعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۲، ص ۱۶۸) در عین حال، حیا هم مانند بسیاری از مفاهیم دیگر استثنائاتی دارد، مانند حیا در سوال کردن و یاد گرفتن یا حیا در انجام امور دینی و امثال آن‌ها.

حیا در روابط بین زوجین نیز از انواع حیا‌های مذموم و ناپسند بوده و در منابع دینی و روایات، از شرم و حیا داشتن نسبت به همسر نهی شده است. امام صادق علیه السلام فرمودند: «خَيْرُ نِسَائِكُمُ الَّتِي إِذَا خَلَّتْ مَعَ زَوْجِهَا خَلَعَتْ لَهُ دِرْعَ الْحَيَاءِ وَإِذَا لَبَسَتْ مَعَهُ دِرْعَ الْحَيَاءِ؛ بهترین زنان آن بانویی است که هنگامی که با شوهر خلوت کند، لباس حیا را از خود دور کند و هنگامی که لباس می‌پوشد، لباس حیا را هم بپوشد». (بروجردی، ۱۳۸۶ش، ج ۲۵، ص ۱۳۸) آنچه گفته شد، درباره روابط جنسی بین زوجین است، اما نسبت به روابط میان فردی و در محیط خانواده و اجتماع، حفظ حرمت‌ها و رعایت حیا لازم است، زیرا بی‌پروایی یا شوخی‌های ناشایست می‌تواند به کاهش احترام و صمیمیت بین زوجین منجر شود. (ر.ک: انصاریان، ۱۳۹۸ش، ص ۳۸۸)

حیا در روابط میان زن و شوهر به معنای رعایت احترام و حفظ حرمت متقابل است. این ویژگی می‌تواند به افزایش صمیمیت و عمق عاطفی روابط کمک کند. همسرانی که حیا را در گفتار، پوشش و رفتار خود رعایت می‌کنند، محیطی آکنده از پاکدامنی و

امنیت روانی در خانواده ایجاد می‌کنند. (ر.ک: عباسی ولدی، ۱۳۹۴ش، صص ۱۱۱-۱۱۸)

در قرآن کریم تأکید زیادی بر رعایت حیا و حفظ حریم‌ها در روابط میان زن و شوهر شده است. روابط زوجین نه تنها باید بر اساس محبت و احترام متقابل باشد، بلکه حفظ عفت و حیا در روابط میان فردی از ارکان اساسی خانواده است. در این زمینه، خداوند در قرآن می‌فرماید: «وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ...»؛ و به مؤمنات بگو چشم‌های خود را از نگاه به نامحرم فرو بگیرند و عفت خود را حفظ کنند...» (نور: ۳۱) این آیه در حقیقت اصول حیا را برای زنان مؤمن بیان می‌کند، اما در راستای روابط زوجین نیز می‌توان آن را به کار برد. حفظ حریم‌ها و پرهیز از هرگونه برخورد غیرشرعی، باعث تقویت روابط زوجین در چارچوب عفت و شرافت می‌شود.

بنابراین، حیا یکی از اصول ضروری در روابط خانوادگی است که باعث بهبود روابط زوجین و ایجاد محیطی با آرامش، مودت و احترام می‌شود. رعایت حیا در خانواده موجب حفظ پاکدامنی، پیشگیری از بی‌احترامی و از همه مهم‌تر باعث استحکام روابط اعضای خانواده می‌شود.

ب. نقش حیا در امنیت عاطفی خانواده

حیا به عنوان یکی از ارزش‌های کلیدی در آموزه‌های دینی، نقش مهمی در ایجاد امنیت عاطفی خانواده دارد. و به تقویت روابط سالم و پایدار در خانواده کمک می‌کند. این صفت با تنظیم رفتارها، حفظ حرمت و مرزهای اخلاقی، به اعتماد و آرامش عاطفی در میان اعضای خانواده کمک می‌کند. و مانع بروز تنش‌های عاطفی و روانی می‌شود.

۱. حیا و سلامت روانی

یکی از فضائل اخلاقی در آموزه‌های دینی که تأثیر چشمگیری بر سلامت روانی انسان دارد، حیا است. این ویژگی باعث می‌شود افراد از رفتارهای ناپسند و خارج از ارزش‌های

اخلاقی پرهیز کنند. حیا مرزهای اجتماعی و فردی را حفظ کرده و مانع از قرار گرفتن فرد در موقعیت‌های بد روانی می‌شود. این ویژگی اخلاقی نه تنها در بعد اخلاقی، بلکه در حفظ آرامش روانی نیز عاملی مؤثر است. (ر.ک: پسندیده، ۱۳۸۳ش، صص ۳۴۱-۳۴۴)

حیا با ایجاد و تقویت اعتماد بین اعضای خانواده (به‌عنوان مثال، احترام به حریم خصوصی دیگران، وفاداری به اصول اخلاقی و روابط محترمانه) می‌تواند زمینه‌ساز پایداری و سلامت روان، حس امنیت و حمایت عاطفی در میان اعضای خانواده باشد، زیرا اعتماد، قلب امنیت عاطفی در خانواده است. زمانی که اعضای خانواده در روابط خود حیا را رعایت کنند، حس امنیت و سلامت روان به طور طبیعی گسترش می‌یابد. در خانواده‌هایی که حیا به‌عنوان یک ارزش تلقی می‌شود، افراد نه تنها به دیگران احترام می‌گذارند، بلکه نسبت به خود نیز احترام و مراقبت دارند. این امر باعث می‌شود افراد در کنار هم رشد کنند. در چنین فضایی، افراد انگیزه دارند تا رفتارهای مثبتی از خود بروز دهند، فضای مناسب‌تری برای رشد شخصیت ایجاد می‌کنند و در نتیجه این امر باعث تقویت امنیت و سلامت روانی خانواده می‌شود. (ر.ک: میردامادی و صیامی، ۱۳۹۶ش، صص ۴۳)

در محیط‌های خانوادگی ممکن است مشکلات و بحران‌هایی ایجاد شود، اما در خانواده‌هایی که حیا در روابطشان رکن اصلی است، این بحران‌ها معمولاً به شیوه‌های محترمانه و با آرامش حل می‌شوند. حیا به‌طور غیرمستقیم در فرد ایجاد می‌کند که هنگام مواجهه با اختلافات، از زبان محبت‌آمیز استفاده کند. حیا افراد را به رعایت حریم‌ها و احترام متقابل سوق می‌دهد. زمانی که اعضای خانواده در برخورد با یکدیگر حیا را رعایت کنند، اختلافات و تعارضات کاهش یافته و محیطی آرام و محبت‌آمیز در خانواده به وجود می‌آید. (همان، صص ۴۴)

بنابراین، حیا باعث می‌شود خانواده در روابط خود مرزهای اخلاقی و انسانی را

رعایت کنند. این حریم‌های شخصی و احترام متقابل به جلوگیری از بروز تعارضات و آسیب‌های روانی کمک می‌کند.

۲. تقویت عفت و پاکدامنی

حیا نقش کلیدی در ایجاد و حفظ ارزش‌های اخلاقی و انسانی در خانواده دارد. خانواده‌هایی که این ارزش را در سبک زندگی خود رعایت می‌کنند، نه تنها از عفت و پاکدامنی برخوردار خواهند بود، بلکه جامعه را نیز به سوی اعتلای اخلاقی و انسانی هدایت می‌کنند.

در آموزه‌های دینی، حیا از مهم‌ترین شاخصه‌های اخلاقی معرفی شده که با عفت ارتباط مستقیم دارد. حیا سبب می‌شود اعضای خانواده در تمامی شئونات زندگی به اصول دینی و اخلاقی پایبند باشند. رعایت این اصول، ضامن تقویت بنیان‌های خانواده و افزایش رضایت‌مندی در زندگی خواهد بود. (ر.ک: ماهینی، ۱۳۸۹ش، ص ۹۴)

حیا اعضای خانواده را به رعایت حریم‌ها و ارزش‌های خانوادگی وادار می‌کند. این امر موجب می‌شود که افراد، به خصوص در برخوردهای درونی خانواده، عفاف را در گفتار، رفتار و پوشش رعایت کنند. والدین نخستین و مهم‌ترین الگوهای اخلاقی برای فرزندان هستند. والدینی که حیا را در رفتار خود نشان می‌دهند، زمینه‌ساز آموزش عملی عفت به فرزندان خود هستند. رعایت حیا در محیط خانواده، نگرشی مثبت نسبت به ارزش‌های اخلاقی در کودکان ایجاد می‌کند و آن‌ها را به حفظ پاکدامنی در آینده تشویق می‌کند. (ر.ک: داوودی، ۱۳۸۸، صص ۱۴۴-۱۴۵) خداوند می‌فرماید: «قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ...»؛ به مؤمنان بگو که چشم‌های خود را از نگاه به نامحرم فرو بگیرند و عفاف خود را حفظ کنند...». (نور: ۳۰) این آیه به اهمیت حفظ حیا و عفت در نگاه و رفتار تأکید دارد. (طباطبایی، ۱۴۰۴ق، ج ۱۵، ص ۱۵۵) رعایت این اصول در روابط خانوادگی باعث ایجاد فضای سالم‌تر، احترام و اعتماد می‌شود که

نتیجه آن امنیت حفظ حریم و حرمت در خانواده است. بنابراین، حیا یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تقویت عفت و پاکدامنی در خانواده است. با تقویت حیا، خانواده‌ها می‌توانند محیطی سالم، اخلاقی و متعادل برای رشد و پرورش اعضای خود ایجاد کنند. این ارزش اخلاقی موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش روابط محبت‌آمیز میان اعضای خانواده می‌شود.

ج. نقش حیا در امنیت اخلاقی خانواده

امنیت اخلاقی خانواده زمانی تأمین می‌شود که ایمان و تقوای اعضا تقویت شده و حریم‌های اخلاقی در روابط رعایت گردد. حیا با ایجاد خویشن‌داری و تقویت ایمان، مانع گرایش به رفتارهای ناپسند شده و روحیه بازدارندگی از اعمال زشت را میان اعضای خانواده تقویت می‌کند. این ویژگی موجب شکل‌گیری محیطی آرام و سالم می‌شود که در آن امنیت اخلاقی پایدار است.

۱. تقویت ایمان و تقوا

امنیت اخلاقی خانواده، مفهومی کلیدی در حفظ استحکام و پایداری خانواده است که در گرو پایبندی به ارزش‌های اخلاقی و دینی شکل می‌گیرد. در این میان، حیا به عنوان عاملی درونی و اخلاقی، نقش مهمی در تقویت امنیت اخلاقی ایفا می‌کند. آنچه حیا را قدرتمندتر می‌سازد، تکیه آن بر دو عنصر اساسی ایمان و تقوا است. ایمان به خدا و آگاهی از حضور دائمی او در زندگی، در انسان حالتی از شرم و مسئولیت‌پذیری ایجاد می‌کند. این شرم که همان حیاست، افراد را از ارتکاب گناه و اعمال ناپسند بازمی‌دارد. در این حالت، حیا از یک ویژگی اخلاقی فراتر می‌رود و به نوعی بازدارندگی معنوی بدل می‌شود که در روابط اعضای خانواده، به ویژه میان والدین و فرزندان، تأثیر شگرفی دارد. (ر.ک: انصاریان، ۱۳۹۸، صص ۲۴۳-۲۵۰)

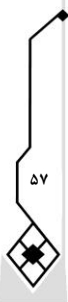
بر اساس آموزه‌های دینی، حس تقوا و ایمان و حس نزدیک بودن خدا به بندگان باعث بروز خصلت حیا می‌شود. خانواده‌ای که حیا را با ایمان و تقوا تقویت کند، در برابر ناهنجاری‌های اخلاقی و تهدیدات اجتماعی مقاوم‌تر خواهد بود. در چنین خانواده‌ای، امنیت اخلاقی برقرار است؛ چرا که اعضا با پرهیز از نگاه‌های ناپاک، سخنان نادرست و رفتارهای ناشایست، فضایی آکنده از آرامش و پاکی ایجاد می‌کنند؛ زیرا تقوا، به معنای نگهداری نفس و جان از انحراف، موجب رعایت حریم‌های اخلاقی در خانواده می‌شود. وقتی حیا بر پایه ایمان و تقوا شکل گیرد، اعضای خانواده از ارتکاب به اعمال ناشایست دوری می‌کنند. (ر.ک: پسندیده، ۱۳۸۳ش، ص ۳۲)

بنابراین، حیا زمانی می‌تواند به بهترین شکل امنیت اخلاقی خانواده را تأمین کند که از ایمان به خدا و تقوای درونی نشئت گرفته باشد. ایمان، تقوا و حیا، سه رکن اساسی در حفظ این امنیت و ارتقای کیفیت روابط در خانواده هستند.

۲. بازدارندگی از کارهای زشت

یکی از اصول کلیدی در تأمین امنیت اخلاقی خانواده، حیا است که به‌عنوان نیرویی درونی، نقش بازدارنده‌ای در جلوگیری از انجام اعمال ناپسند و گناه‌آلود دارد. حیا در واقع نوعی خویشتن‌داری است که بر پایه آگاهی، شرم و احترام به ارزش‌های اخلاقی بنا شده است و می‌تواند از بروز رفتارهای ناهنجار در محیط خانواده جلوگیری کند.

حیا به‌عنوان مانعی درونی، انسان را از انجام رفتارهای زشت و خلاف اخلاق بازمی‌دارد. این ویژگی، اعضای خانواده را از گرایش به گناه، دروغ، خیانت و سایر اعمال ناپسند باز می‌دارد و موجب می‌شود هر فرد در برابر خود، دیگران و خدا احساس مسئولیت بیشتری کند. نتیجه این رفتار، تقویت امنیت اخلاقی در خانواده و پیشگیری از اختلافات و آسیب‌های رفتاری و اخلاقی است. (ر.ک: اسدیان و دیگران، ۱۳۹۴ش، ص ۱۴۹)

حیا با بازدارندگی از رفتارهای نامناسب، بستری برای انتقال ارزش‌های اخلاقی به نسل بعد فراهم می‌آورد. فرزندی که در محیطی آکنده از حیا و پاکدامنی تربیت شوند، نسبت به کارهای زشت و انحرافات اجتماعی مصونیت بیشتری خواهند داشت و امنیت اخلاقی خانواده برای نسل‌های بعد نیز تضمین می‌شود. (همان، ص ۱۵۰)

جامعه امروزی با چالش‌های اخلاقی متعددی مواجه است که می‌تواند امنیت خانواده‌ها را تهدید کند. حیا به‌عنوان نیرویی بازدارنده، از نفوذ این چالش‌ها به درون خانواده جلوگیری کرده و به اعضا کمک می‌کند که در برابر انحرافات فرهنگی و اجتماعی ایستادگی کنند. (ر.ک: میرداماد و صیامی، ۱۳۹۶ش، ص ۴۳)

بنابراین، حیا با نقش بازدارنده‌ای که در برابر کارهای زشت و رفتارهای ناپسند ایفا می‌کند، از آسیب‌های اخلاقی جلوگیری کرده و محیطی امن و سالم برای خانواده ایجاد می‌کند. رعایت این فضیلت، امنیت اخلاقی خانواده را تضمین می‌کند.

نتیجه‌گیری

براساس آنچه بیان شد، دستاوردهای پژوهش حاضر عبارت‌اند از:

حیا یکی از اصول ضروری در روابط خانوادگی است که باعث بهبود روابط زوجین و ایجاد محیطی آکنده از آرامش، مودت و احترام می‌شود. والدین با رفتار خود، نظیر رعایت پوشش مناسب، ادب در گفتار و احترام به ارزش‌های اخلاقی و الگوسازی قصص قرآن، حیا را به فرزندان می‌آموزند. رعایت حیا در خانواده موجب حفظ پاکدامنی، پیشگیری از بی‌احترامی و، از همه مهم‌تر، باعث استحکام روابط اعضای خانواده می‌شود. حیا یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در تقویت عفت و پاکدامنی در خانواده است. با تقویت حیا، خانواده می‌تواند محیطی سالم، اخلاقی و متعادل برای رشد و پرورش اعضای خود ایجاد کند. این ارزش اخلاقی موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی و افزایش روابط محبت‌آمیز میان اعضای خانواده می‌شود. در خانواده قرآنی، حیا مانع از بروز

رفتارهای ناهنجار و آسیب‌زا می‌شود و زمینه‌ساز تقویت روابط مبتنی بر محبت، اعتماد و احترام متقابل است. حیا زمانی می‌تواند به بهترین شکل امنیت اخلاقی خانواده را تأمین کند که از ایمان به خدا و تقوای درونی نشئت گرفته باشد. ایمان، تقوا و حیا سه رکن اساسی در حفظ این امنیت و ارتقای کیفیت روابط در خانواده هستند. حیا با نقش بازدارنده‌ای که در برابر کارهای زشت و رفتارهای ناپسند ایفا می‌کند، از آسیب‌های اخلاقی جلوگیری کرده و محیطی امن و سالم برای خانواده ایجاد می‌کند. رعایت این فضیلت، امنیت اخلاقی خانواده را تضمین می‌کند.

منابع و ماخذ

۱. ابن اثیر، مبارک بن مبارک الجزری، النهایه فی غریب الحدیث و الاثر، تحقیق طاهر احمد الزواری، قم: اسماعیلیان، ۱۳۶۷ ش.
۲. اسدیان، صدیقه و ثریا قطبی و محمدرضا شعیری، «طراحی مقدماتی مدل حیا مبتنی بر برداشت از آیات قرآن و مقایسه آن با روان‌شناسی شرم»، دانشگاه شاهد، سال بیست و دوم، دوره جدید شماره دوازده، بهار و تابستان ۱۳۹۴ ش.
۳. انصاریان، حسین، نظام خانواده در اسلام، چاپ دوم، قم: دارالعرفان، ۱۳۹۳ ش.
۴. بروجردی، آقا حسین، جامع احادیث الشیعة، تهران: انتشارات فرهنگ سبز، ۱۳۸۶ ش.
۵. پسندیده، عباس، فرهنگ حیا، چاپ نهم، قم: دارالحدیث، ۱۳۹۳ ش.
۶. داوودی، محمد، اخلاق اسلامی، چاپ پانزدهم، قم: نشر معارف، ۱۳۸۸ ش.
۷. دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۳۸ ش.
۸. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: دارالقلم، ۱۴۱۲ ق.
۹. حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعة، قم: مؤسسه آل‌البیت علیهم‌السلام، ۱۴۰۹ ق.
۱۰. الطریحی، فخرالدین، مجمع‌البحرین، تحقیق سید احمد الحسینی، تهران: مکتبه نشر الثقافه الاسلامیه، ۱۴۰۸ ق.
۱۱. عباسی ولدی، محسن، تا ساحل آرامش، چاپ ۳۸، قم: آیین فطرت، ۱۳۹۴ ش.
۱۲. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، چاپ دوم، تهران: نشر هجرت، ۱۴۰۹ ق.
۱۳. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱ ش.
۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، چاپ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه،

۱۴۰۷ ق.

۱۵. میردامادی، سید محمد و لیلا صیامی، «آثار تربیتی شرم و حیا از منظر قرآن و حدیث»، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، شماره بیست و ششم، زمستان ۱۳۹۶ ش.

۱۶. ماهینی، انیسه، «مفهوم‌شناسی حیا و عفاف؛ آسیب‌ها و راهکارها»، فصلنامه پژوهشی پژوهش‌نامه اخلاق، سال سوم، شماره ۱۰، زمستان ۱۳۸۹ ش.